

FOTO: REUTERS/ICAP/PIK

Jörg Haider skålar med hela det österrikiska folket. Den grupp finns inte som han inte förespeglar en lysande framtid.

Den österrikiska demokratin är bara halvgången. Det exploateras framgångsrikt av den opportunistiske Haider, skriver Folke Schimanski. Han knyter även an till två biografier om den omdebatterade österrikaren.

VISS TÄNKER MAN på Hitler. Båda är österrikare och eftermannen har vissa likheter. Och Jörg Haider har sina rötter i Stortyskland. Hans far Robert var SA-man och fick efter Dolfussregimens nazistförbud fly till Bayern, där en österrikisk nazilegion hade bildats. När Hitler marscherade in i landet fyra år senare, återvände Robert till byn i Salzkammergut och fick en lägre befattning. Modern var också stortysk och funktionär i flickorganisationen BDM. Bägge drabbades av yrkesförbud vid denazifieringen efter kriget.

Jörgs syster ställde under tonåren sina föräldrar mot väggen, så inte Jörg. I en gymnasieuppsats bekände han sig i stället till den stortyska tanke, som Österrike hade lämnat bakom sig. Under universitetsåren i Wien gick han in i en reaktionär student-sammanslutning med värjdeuller som mandomsprov, blev juris doktor och hatade studentvästern.

Han satsade genast på en politisk karriär i Frihetspartiet, en märklig blandning av extremnationalister och liberala. Som skicklig talare och organisatör nådde han snabbt toppen. Det var ingen lätt match. FPÖ var trots allt ett liberalt parti, lojalt gentemot den dekreterade antifascismen. Endast

tillfälligt fick FPÖ-folk ministertaburetter – stolarna var vikta för de två koalitionsbröderna ÖVP (kristet konservativa) och SPÖ (socialdemokrater) som delade kakan mellan sig. Kakan inkluderade alla dessa Proporzbefattningar i förvaltningen, fördelade på de två stora partierna – det amerikanska spoilsystemet i dualistisk tapping.

HÅR FANNNS DET utanförskap som Haider använde som ett politiskt slagträ. Efter att ha varit ordförande för ungdomsförbundet blev han 1986 FPÖ-ordförande vid 36 års ålder, samma år som Waldheim blev president. 1989 valdes han till Landeshauptmann i Kärnten. Som sådan skämde han ut sig med en av sina återkommande "Ausrutscher". Han lovordade på lantdagens tredje rikets "rejala sysselsättningspolitik". Det kostade honom posten i Kärnten.

Haiders starka ställning inom partiet ledde till att de liberala lämnade det och bildade Liberale Forum. Haider kom igen i mars 1999 och återtog posten som Landeshauptmann i Kärnten med 43 procent av rösterna. Så kom valet i höstas med 2,5 miljoner FPÖ-väljare.

Haider

Två frågor infinner sig: vad är Haider för en och varför är han så framgångsrik? Båda sakerna har att göra med förhållanden som också råder i andra länder (även Danmark och Frankrike har ju sina Haider). Det är det ena benet, som jag inte behöver gå in på här. Österrike har sin egen historia och en egenartad politisk folklore. Österrike är inte Tyskland, det finns däremot vissa likheter med Sverige. Fenomenet Haider kan bara bedömas utifrån det specifikt österrikiska, det andra benet. Sedan tillkommer Haiders personliga karisma.

"Hade Le Pen varit en svärmorsdröm som Haider så hade kanske Frankrike sett annorlunda ut."

DET MODERNA ÖSTERRIKE skapades 1945. Från början var det habsburgsväldets centrum och efter habsburgarnas fall ville parlamentet ansluta landet till Tyskland, vilket segrarmakterna 1918 inte gick med på. Men ingen trodde på idén Österrike och 1938 var det slut med den. Och inte fick invånarna se mycket av demokrati dessa år. Samtidigt som Hitler tog över etablerades en austrofascistisk, katolsk diktatur, och det dryga decenniet dessförinnan präglades av samma instabilitet som Weimarrepubliken.

Efterkrigsårens politiska koncept var motsatt den första republikens. Man ville lära av historien. Författningen behölls visserligen, men det informella var viktigare. Konsensus i stället för konflikter. Det bildades en partitokrati där besluten fattades över folkets huvuden. Allt gjordes upp på förhand, även löneavtal, och Österrike blev ett skolljus i OECD:s ögon med låg arbetslöshet och stabil ekonomi. Ett nytt Felix Austria, visst, men till priset av ett anmärkningsvärt demokratiskt underskott.

Bruno Kreisky – jude i ett av tradition antisemitiskt land – var förbundskansler 1970–83 och kallades för Solkungen för sin välvilliga despoti. Han gynnade konst och kultur och gjorde allvarliga försök att "genomsyra alla livsområden med demokrati". Men Österrike förblev – trots möjlighet till folkörmörningar – en typisk representativ demokrati. Däri finns en parallell med Sverige, liksom i den än mer uttalade korruptionsbefrämjande korporatismen.

DET FINNS ETT FOLKLIGT ressentiment, ett gny vid stamborden om att "de i Hofburg bestämmer allt, vi medborgare har ingen talan". Proporzsystemet i Wien, jämte en utpräglad kalkbörgarmisstro mot radikala kulturknutar, lade en folklig matta för Haider. Järnidans fall väckte främlingskräcken, vilken också gynnade honom. Detta odlades av boulevard-tidningarna, främst bland dem Kronenzeitung. Även om Kronenzeitung inte öppet stöder Haider, är den en allierad.

Det är ingen slump att Kärnten är Haiders politiska bas, även om han inte har fått en större jordegendom där till skänks av en släkting som "köpt" det från en jude under naziepok. Kärnten är gnyets hemland. Det är ett eftersatt område med hög arbetslöshet och därtill kommer fobin mot slovenerna, en liten minoritet. Allt klassiska förutsättningar för fascistmorr.

Inte bara konsensusmanin utan också förhållandet till nazitiden är arv från efterkrigsåren. Ockupationsmakterna förklarade Österrike som Hitlertysklands första offer (trots försurnbart motstånd 1938) – landet skulle vara självständigt och neutralt. Österrikarna drabbades inte av efterräkningar. En halv miljon partianslutna nazister råkade också här ut för snabb okularbesiktning men inrättade sig snart i det nya riket – till och med en annan uppsatt socialdemokrat har varit nazist. Det är i gemyttiga ton i Österrike än i Tyskland vad gäller sådana antecedencia. Besvärliga frågor sopades under matan.